

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СИСТЕМИ

Проаналізовано основні нормативно-правові документи, які мають визначальний вплив на формування агропродовольчої системи. Виявлено недоліки сучасної нормативно-правової бази в Україні. Сформовано висновки щодо створення сприятливих нормативно-правових умов формування регіональної агропродовольчої системи.

Ключові слова: нормативно-правові документи, регіональна агропродовольча система, формування агропродовольчої системи.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Від рівня розвитку агропродовольчої системи залежить не тільки продовольча безпека країни, але й загальна економічна безпека держави. Зазначимо, що розвиток агропродовольчого виробництва є визначено пріоритетним напрямом в нашій державі. Саме тому аграрна проблематика перебуває у центрі уваги багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних вчених.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані із формуванням та розвитком агропродовольчої системи розглянуто у працях В. Борщевського, П. Гайдуцького, Л. Дейнека, С. Дусановського, Р. Івануха, І. Лукінова, М. Михасюка, О. Онищенко, П. Саблука, Л. Чернюк, Л. Шепотько, О. Шубравської, В. Юрчишина та інших економістів-аграрників. Проте визначення нормативно-правових умов її формування розглядають здебільшого фрагментно.

Зазначимо, що нормативно-правове поле єдине на всій території України, тому нормативно-правові акти загальнодержавного значення мають визначальний вплив на формування не лише національної агропродовольчої системи, але й на формування регіональних, оскільки регіон є складовою держави і функціонує разом з нею у нерозривному зв'язку.

Мета дослідження. Це дослідження здійснене з метою створення сприятливих нормативно-правових умов формування агропродовольчої системи на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Базовим нормативним документом усіх економічних ринкових перетворень у аграрній сфері стала Постанова Верховної Ради УРСР "Про земельну реформу" від 18 грудня 1990 року. Основною метою земельної реформи, проведення якої розпочалося із здобуттям Україною незалежності, є заміна колгоспного ладу ведення сільського господарства на фермерські господарства, які засновані на приватній власності на землю. Проте багаторічний досвід проведення земельної реформи показав, що лишень передачею землі у приватну власність не можна досягнути ефективного ведення сільськогосподарського виробництва.

Світова практика довела, що розвинений і добре інституціоналізований земельний ринок забезпечує розподіл прав власності на землю таким чином, що досягається використання земельних ресурсів та пов'язаних з ними господарських активів економічно найбільш доцільним способом. Водночас, не варто ігнорувати також і того факту, що лише дієздатна держава, з високим

рівнем співпраці усіх гілок влади та розвиненими ринковими інститутами, спроможна гарантувати права власності, набуті у процесі укладення ринкових угод. В іншому разі ринок набуватиме своїх квазі-форм, оскільки жоден інвестор не вкладатиме власних коштів у ті активи (включаючи земельні ресурси), які не захищені від непередбачуваних ризиків і свавілля конкурентів [1].

Ефективне агропродовольче виробництво не можливе без створення відповідного правового підґрунтя для забезпечення комплексного розвитку сільських територій, державних протекціоністських програм, формування інфраструктурних об'єктів, задоволення соціальних і економічних інтересів населення.

Законом України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" від 18.10.2005 року визначено пріоритетність розвитку агропромислового комплексу та соціального розвитку села в національній економіці [2]. Важливими нормативно-правовими актами, які сьогодні знаходяться на етапі обговорення, але без прийняття яких не можливий ефективний розвиток агропродовольчого виробництва, є Закон України "Про сільське господарство", Закон України "Про ринок земель", Закон України "Про продовольчу безпеку".

На виконання вимог нормативно-правових актів здійснюється розроблення відповідних програмних документів, зокрема протягом останніх років розроблялися Національна доктрина реформування та розвитку агропродовольчого комплексу України, Державна цільова програма розвитку села на період до 2015 року, Концепція загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року. У Програмі розвитку фермерства в Україні на період 2005-2015 рр. поставлено завдання розробити механізм державного регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення [3].

Незважаючи на позитивні зміни у правовому регулюванні відносин між складовими агропродовольчої системи, констатуємо, що сучасне нормативно-правове поле має низку недоліків, зокрема наявність суперечностей між законодавчими актами, недостатня їх внутрішня узгодженість, зосередженість аграрно-правових норм у нормативних документах іншого галузевого спрямування, існування низки застарілих нормативно-правових актів, які залишилися з часів Радянського Союзу. Також в Україні, яка прагне бути учасницею міжнародних відносин, потрібно працювати в напрямку узгодження національного законодавства із міжнародним.

Вкрай актуальним питанням на сучасному етапі є формування економічної мотивації у сільськогосподарських виробників за рахунок відповідної державної підтримки, що сприятиме їх залученню до оптових ринків продовольства. З цього приводу значний інтерес становить досвід розвинених країн. Зокрема, у Європі субсидії з бюджету ЄС прив'язуються не тільки до товарної позиції (пшениці, молока тощо), а й до одиниці площ сільськогосподарських угідь у рослинництві та до однієї голови (або кількості поголів'я тварин) у тваринництві. Аналогічна політика регулювання структури виробництва харчових продуктів використовується й Сполученими Штатами Америки. Низкою Законів "Про продовольчу безпеку" США (1985 р.), "Про покращення продовольчої безпеки" (1986 р.), "Про сільськогосподарську політи-

ку" (1990 р.) стали виділятися принципово важливі для країни товарні позиції. У сучасних умовах такими визнано зерно, молоко й молочні продукти, рис, сою та цукор, на підтримку виробництва яких задіяна ціла система економічних механізмів [4, с.106].

Спеціалістами Управління агропромислового розвитку Львівської обласної державної адміністрації були проведені експрес-обрахунки рівня і обсягу доплат на виробництво сільськогосподарської продукції, які показали, що загальний економічний ефект від застосування аналогічних доплат в області становив би 1815,79 млн грн, зокрема: для галузей рослинництва – 1531,38 млн грн, для галузей тваринництва – 284,41 млн грн [5, с. 47].

Фінансово-економічні стимули в регіональній агропродовольчій політиці сприятимуть підвищенню рівня продовольчої безпеки в регіоні, а відповідно і в державі загалом.

У чинних нормативно-правових документах щодо засад державної аграрної політики не передбачено регламентування діяльності аграрних кластерів. Зокрема, і в Законі України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року", і в "Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 р." згадки про аграрні кластери відсутні. Лише проектом Закону України "Про сільське господарство" визначено, що у сільському господарстві можуть утворюватися міжгосподарські організаційно-управлінські структури у вигляді самоврядних господарських об'єднань кооперативного господарювання та кластерного регіонального співробітництва в організаційно-правових формах товариств, асоціацій, консорціумів [6].

Водночас, підтримка розвитку кластерів, зокрема в аграрному секторі, є одним з пріоритетів регіональної економічної політики. Розвиток аграрних кластерів визнано одним із найважливіших напрямів у стратегіях розвитку багатьох регіонів, зокрема:

- "Стратегії розвитку Сумської області "Нова Сумщина – 2015", у якій основою для економічного розвитку області визначено розвиток кластерів АПК, спрямованих на формування замкненого високотехнологічного агропромислового виробництва та на створення екологічно чистої конкурентоспроможної продукції;
- "Стратегії підвищення економічної конкурентоспроможності Дніпропетровської області: кластери будівництва та сільського господарства". Кластер сільського господарства розвиватиме найбільш перспективні для області напрями: свинарство, птахівництво, плідництво та овочівництво, що сприятиме розвитку сучасного перероблення для створення продукції з високою доданою вартістю та дасть змогу збільшити її експорт;
- "Стратегії підвищення конкурентоспроможності Донбасу "Донбас – 2025: стратегія майбутнього", пріоритетним напрямом якої є, зокрема, розвиток кластера сільськогосподарської і харчової промисловості, що у перспективі сприятиме ефективній реалізації потенціалу Донецької області у сільському господарстві, створенню конкурентної харчової промисловості;
- "Стратегії економічного і соціального розвитку АПК на 2011-2020 рр.", у якій передбачається формування протягом 3-5 років конкурентоспроможних кластерів в сільському господарстві й харчовій промисловості регіону;

- "Стратегії соціально-економічного розвитку Чернігівської області на період до 2015 р.", якою передбачено формування цілісних регіональних інфраструктурно-виробничих комплексів на основі кластерного механізму розвитку малого підприємництва за виробничо-технологічними та виробничо-збутовими ознаками, з використанням переваг територіального поділу праці на основі конкурентоспроможних профільних галузей регіонального виробництва (машинобудування й металообробки, лісової промисловості, переробних галузей АПК тощо);
- "Стратегії економічного та соціального розвитку Херсонської області до 2015 р.", у якій серед основних завдань розвитку агропромислового виробництва, підвищення його потенціалу й ефективності йдеться про створення агропромислового науково-виробничого кластера на базі Регіонального агропромислового центру;
- "Стратегії економічного і соціального розвитку Волинської області на 2004-2015 рр.", якою серед завдань розвитку виробничої та транспортної інфраструктури у сільській місцевості, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності продукції агропромислового сектору, визначено формування агропромислових кластерів;
- "Регіональній стратегії розвитку Закарпатської області до 2015 р.", у якій, серед іншого, до формування стратегічних цілей розвитку області включено інтеграцію роботи органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та ділових кіл для створення та функціонування кластерних систем за галузевими та функціональними пріоритетами соціально-економічного розвитку області (в машино- та приладобудуванні, деревообробній промисловості, туристично-рекреаційному та аграрному секторах, паливно-енергетичному комплексі та екопромисловій діяльності);
- "Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 р.", у якій визначено підтримку розвитку існуючих в області кластерних об'єднань, зокрема Інноваційно-технологічного кластера "АГРОБУМ" і Національного кластера "Нові машини"[7].

Формування кластерної організації агропродовольчого виробництва створить умови для розвитку системи самоврядування в агропродовольчій сфері України.

Розвиток аграрного законодавства є правовою основою формування агропродовольчої системи як на державному, так і на регіональному рівнях. У регіонах відповідно до державних нормативно-правових актів розробляють і реалізують програми і плани заходів спрямовані на розвиток агропродовольчого виробництва. Проте чіткого визначення механізму державного регулювання розвитку агропродовольчої системи немає в жодному документі. Така ситуація зумовлює те, що низка програмних документів має декларативний характер, є формальними або не реалізуються взагалі.

Висновки і пропозиції подальших розвідок. Отже, нормативно-правові умови з метою формування ефективної агропродовольчої системи повинні відзначатися стабільністю законодавчої бази, узгодженістю нормативно-правових актів у сфері регулювання аграрного сектору економіки. Нагальним в Україні є прийняття нормативно-правових документів, які забезпечать створення механізмів державної підтримки аграрного виробника та формування кластерної організації агропродовольчого виробництва. Проте, крім нормативно-правових актів, які діють на рівні держави на формування регі-

ональної агропродовольчої системи вагомий вплив мають нормативно-правові документи, які стосуються розвитку окремих територій. Їх прийняття сприятиме активізації агропродовольчого виробництва на регіональному рівні.

Література

1. Федорченко М. Координати земельного ринка України / М. Федорченко. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.myland.org.ua>
2. Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ligazakon.ua>
3. Концепція програми розвитку фермерства в Україні на 2005-2015 роки. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.coop.in.ua>
4. Чеботарьов В.А. Державна регуляторна політика інноваційної структурної трансформації харчової та переробної промисловості : монографія / В.А. Чеботарьов. – Луганськ : Вид-во ЛНУ ім. Тараса Шевченка", 2011. – 448 с.
5. Розвиток сільських територій України: стан, проблеми, перспективи : матер. круглого столу 26 жовтня 2011 р. / відп. ред. В.С. Кравців. – Львів : Вид-во Ін-ту регіональних досліджень НАН України, 2011. – 59 с.
6. Проект Закону України "Про сільське господарство". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.uniflor.biz/law/zakon-ukrajiny-pro-siliske-hospodarstvo.html>
7. Собкевич О. Щодо державної підтримки розвитку аграрних кластерів в Україні: аналітична записка / О. Собкевич, В. Русан, А. Юрченко. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.niss.gov.ua>

Станасюк Н.С. Нормативно-правовые условия формирования региональной агропродовольственной системы

Проанализированы основные нормативно-правовые документы, которые имеют важное влияние на формирование агропродовольственной системы. Определены изъяны современной нормативно-правовой базы в Украине. Сформулированы выводы по поводу создания благоприятных нормативно-правовых условий формирования региональной агропродовольственной системы.

Ключевые слова: нормативно-правовые документы, региональная агропродовольственная система, формирование агропродовольственной системы.

Stanasyuk N.S. Normative-state conditions of formation regional agri-food system

The basic normative-state documents which have difficult influence on formation agri-food system are analyzed. The defects of modern normativ-state base in Ukraine are determined. The deduction as regards creation of favourable normative-state conditions of formation regional agri-food system are made.

Keywords: normative-state documents, regional agri-food system, formation of agri-food system.

УДК 330 Доц. Г.В. Стричак¹, канд. екон. наук; доц. Г.А. Лех², канд. екон. наук

ПРОБЛЕМИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

Проведено аналіз досліджень та публікацій щодо державного боргу; розглянуто важливість управління державним боргом для фінансової політики держави, так і перспектив формування та розвитку національної економіки; визначено вплив державного боргу на економіку України; пояснено суть державного боргу та проведено аналіз поточної заборгованості України; досліджено необхідність проведення ефективної політики економічної безпеки.

¹ Львівський ДУВС;

² НЛТУ України, м. Львів

Ключові слова: економічна безпека, боргова безпека, бюджетний дефіцит, державний борг, внутрішній борг, зовнішній борг.

Постановка проблеми. В умовах функціонування ринкової економіки важливою складовою державних фінансів є державний борг. Дефіцит державного бюджету, залучення та використання позик для його покриття призводять до формування і значного зростання державного боргу в Україні. Великі розміри внутрішнього і зовнішнього боргу, а також відповідно зростання витрат на його обслуговування обумовлюють необхідність вирішення проблеми державного боргу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державний борг є предметом дослідження і дискусій багатьох вчених. Управління державним боргом розглядають стосовно як важливості для фінансової політики держави, так і перспектив формування та розвитку національної економіки. Серед західних вчених особливої уваги заслуговують праці Дж. Кейнса, П. Кругмана, Р. Барро, П. Харрода, А. Сміта, А. Лернера, Р. Масгрейва, К. Макконнелла, С. Брю та ін. Теоретичні й практичні питання державного боргу розглянуто в роботах українських дослідників: В.В. Козюка, В.А. Андрушенка, О.І. Барановського, З.О. Лютого, О.В. Плотнікова, Н.В. Зражевської, Я.В. Онищук, Ю.К. Алексеева та ін. Проблеми наближення обліку та звітності з державного боргу до загальноприйнятої міжнародної практики висвітлено у праці Ю.В. Іваненка і А.В. Мамишева.

Метою роботи є дослідження суті державного боргу та аналіз поточної заборгованості України.

Виклад основних положень. В умовах поширення глобалізаційних та інтеграційних процесів кожна країна прагне забезпечити розвиток національної економіки, створити сприятливі умови для захисту основних соціально-економічних та політичних інтересів країни. Тому кожна країна намагається провадити ефективну політику економічної безпеки. Відомо, що фінансова безпека має такі складові: бюджетна безпека, валютна, грошово-кредитна безпека, боргова безпека, інвестиційна безпека, безпека страхового ринку, безпека фондового ринку.

Однією з основних складових фінансової безпеки є боргова безпека держави. Значна роль державного боргу в економіці держави обумовлюється його різнобічним впливом на всі сфери життя, необхідністю розрахунку його граничного рівня для країни з урахуванням забезпечення сталого економічного зростання, узгодження фіскальної та монетарної політики тощо. Внутрішні й зовнішні борги стали невід'ємною складовою фінансової системи більшості країн світу. Вони зумовлені наявністю дефіциту бюджету, тобто держава не завжди має змогу провести скорочення витрат відповідно до наявних доходів. Тоді виникає потреба в додаткових фінансових ресурсах, які можна одержати або завдяки емісії грошей, або запозиченням як всередині держави, так і ззовні. Покриття дефіциту бюджету через запозичення має переваги, до яких належать: керованість інфляційними процесами в державі, підвищення рівня касового виконання бюджету, можливості зміцнення фінансового становища в державі.